

Формирање банке за преузимање ненаплативих потраживања: искуства других земаља и поуке за Србију

Bad Bank Formation: Experiences From Other Countries and Lessons for Serbia

Владимир Мирковић*

Народна банка Србије

Сажетак: Удео ненаплативих потраживања у укупно одобреним кредитима представља значајан индикатор „здравља“ банкарског система. На крају трећег квартала 2014. године, ненаплатива потраживања учествују са 23% у укупно одобреним (брutto) кредитима банкарског сектора Србије, док је учешће ненаплативих кредита у односу на капитал банака чак 34%. Ови подаци јасно указују на неопходност хитног решавања проблема ненаплативих потраживања као есенцијалног за очување стабилности банкарског система. Неадекватно управљање ризицима и преузимање прекомерног ризика резултирало је одузимањем лиценце од стране Народне банке Србије и гашењем три домаће државне (Агробанка, Развојна банка Војводине и Привредна банка Београд) и једне приватне банке (Универзал банка). Ех-рост реаковање након колапса домаћих банака намеће питање: Да ли је Србији потребна банка које ће се бавити преузимањем ненаплативих потраживања? У раду се на бази емпиријских примера из банкарских система појединих земаља наглашавају предности и недостаци формирања банке која ће се искључиво бавити преузимањем ненаплативих потраживања и истовремено се износе препоруке за банкарски систем Србије.

Кључне речи: ненаплатива потраживања, банке, управљање ризицима, морал хазард, Србија.

Abstract: With the growth of technical and technological modernity, it comes to growth of environmental protection. Degree of pollution is not determined by standards and norms that government proposes in the means of allowance, but the number of issuers.

Government with the limit of imperfection of market defines optimum strategy of internalization of external expenses. What level of pollution will prove to be economically sustainable depends on expected social benefits, and also from current and future expenses for cleaning the environment from inherited and current consequences of pollution.

The author's research proves that in the means of preference for ecological technology, regardless of starting price of investment, if all the conditions of quality and competition of self products are fulfilled, results show dominance in comparison to "traditional-classical technologies". With every technical and technological change it is easier and more efficient to incorporate ecological requests in it.

In this research we started from the assumption that sustainable development means transition from classical market economy to ecological economy, because market driven economy encourages irrational expenditure of resources, considering natural goods limitless.

Keywords: ecology, technology, resources, economy, expenses, market, quality, product.

Увод

С убрзањем глобалне економске кризе и продужавањем кризе еврозоне, ненаплатива потраживања у банкарском сектору доспела су у епицентар пажње

* ✉ vladamirkovic@orion.rs

међу економистима. Управо су ненаплатива потраживања и њихово ефикасно решавање идентификовани као кључни по дугорочну стабилност финансијских система земаља. Преношење кризе из реалног сектора привреде у финансијски сектор довело је до све чешћих колапса банака, чији је узрок изузетно висок удео ненаплативих потраживања у портфељима банака. Криза је показала многе несавршености финансијског банкарског сектора. Регулатори нису на адекватан начин спречили настанак кризе, нити су предупредили њене негативне ефекте по финансијски систем у целини. Један од главних разлога урушавања финансијског система јесте непрепознавање значаја успостављања ефикасног система управљања ризицима у периоду који је претходио глобалној кризи. Управо су непостојање довољног нивоа свести о погубности пласирања кредита без адекватних средстава обезбеђења и недостатак разрађених методологија и процедура за праћење укупне изложености банака ризику, заједно довели до урушавања основних стубова стабилности банкарског система [Мирковић, Кнежевић, 2013]. Приоритетан задатак који се поставља пред централне банке које су суочене с проблемом високог удела ненаплативих потраживања јесте њихово системско решавање и „брига“ у циљу одржавања стабилности финансијског система у целини.

Стабилан финансијски систем представља нужан предуслов конкурентности банкарског сектора. Банкарски сектор Србије је почетком овог века доживео значајне трансформације, тако да у структури банака доминантно учешће имају банке које су у претежном власништву страних правних лица (тзв. стране банке), што указује на то да је приметан помак учињен на подизању кредибилитета банкарског сектора. С друге стране, одузимање лиценце за пословање банкама које су у већинском државном власништву, а потом и приватној Универзал банци, представљају реалне догађаје који урушавају кредибилитет банкарског сектора. Такође, све већи проблеми у отплати кредита од стране дужника и растући тренд ненаплативих потраживања представљају реалну претњу по даљу стабилност банкарског сектора. Временска димензија у којој се приступа решавању ненаплативих потраживања има врло значајну улогу. Наиме, није довољно само уочити да постоје проблеми у измирењу обавеза од стране дужника, већ је потребно учинити све да се ситуација додатно не погорша у будућности, а то је могуће само ревидирањем постојећих процедура и политика управљања ризицима банке [Мирковић, Кнежевић, 2013]. Истовремено, коришћење искуства других земаља које имају су далеко искусније у области управљања банкарским ризицима и решавања ненаплативих потраживања може бити од непроцењивог значаја за ефикасније функционисање банкарског система.

1. Узроци настанка и пораста ненаплативих потраживања

Хокинс и Тарнер [Hawkins, Turner, 1999] праве јасну дистинкцију између неколико категорија фактора који утичу на нестабилност и кризу у банкарском систему.

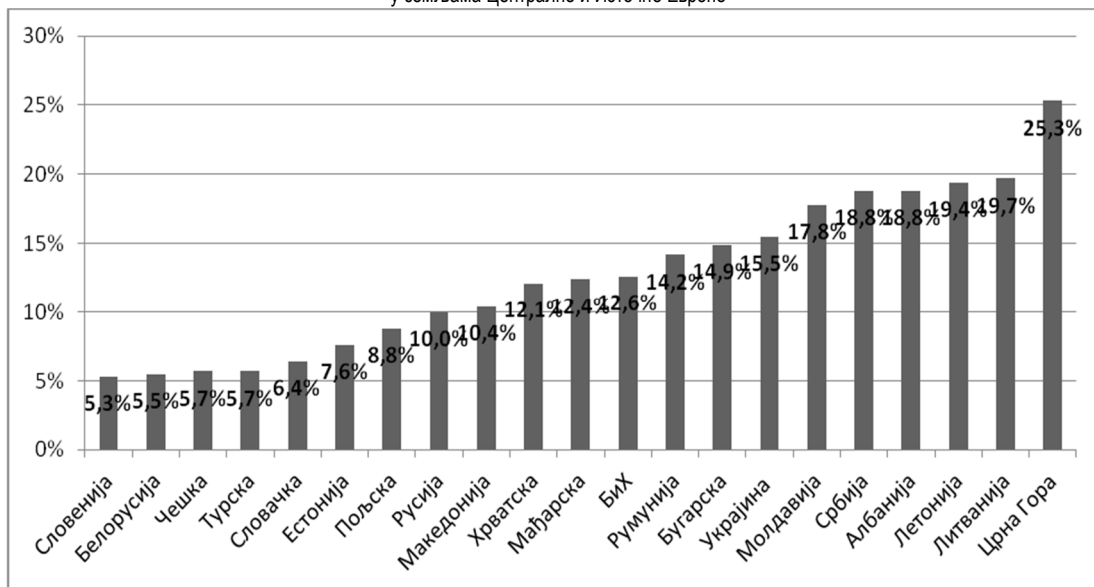
1. Микроекономски фактори имају изванредан значај, поред других фактора, као што су: недовољно ефикасна регулатива у банкарском сектору, неодговарајућа процена кредитног ризика, неадекватна рочна усклађеност активе и пасиве. Постојање принципал-агент проблема је евидентно, што нарочито долази до изражаја када се укупна изложеност банке ризику повећава услед присуства моралног хазарда код кредитних службеника. Кредитни службеници су мотивисани остваривањем личне користи кроз високе бонусе зарад реализовања недовољно добро обезбеђених кредитних пласмана, чиме се банка директно и непотребно излаже претераном, необезбеђеном ризику.
2. Макроекономски фактори престављају категорију фактора који су израженији код земаља у развоју него код развијених земаља, из простог разлога што је реч о земљама које карактерише виши степен волатилности у макроекономској сфери. Наравно, треба имати у виду да понекад и све предузете мере нису довољне, јер постоје додатни изненадни шокови (неочекивани догађаји) на глобалном нивоу, који могу пресудно утицати на неспремност банкарских система да адекватно и правовремено реагују.
3. Системска решења – банкарски систем се не може посматрати изоловано од укупног привредног система. Неефикасно пословање великих банака које су у већинском државном власништву, као и банака код којих је држава највећи појединачни акционар (али не истовремено и већински акционар), потом неадекватна правна регулатива и супервизорски режим над банкарским сектором, представљају елементе који могу значајно угрозити стабилност банкарског система [Мирковић, Кнежевић, 2014].

Пораст кредитне активности у земљама Централне и Источне Европе праћен је рецесионим кретањима током 2009. године и као последицу је имао пораст удела ненаплативих потраживања у укупно одобренем кредитима. Долази до обуздавања кредитне активности у поменутиим државама, а хитност решавања ненаплативих потраживања постаје доминантна тема у земљама Централне и Источне Европе. Ненаплатива потраживања су највише нивое достигла у оним привредама које су доживеле дубоку економску кризу и у којима је пре наступања саме кризе, кредитна експанзија била највише изражена. Тако су у Летонији, Литванији и Црној Гори НПЛ (акроним од енглеске речи *non-performing loans* – у преводу: ненаплатива потраживања) показатељи достигли

20%, док су државе попут Пољске и Турске оствариле умерене вредности НПЛ индикатора од 8,8% и 5,7%, респективно.

Иако су ненаплатива потраживања заоставштина претходног (кризног) периода, то не значи да ће сам економски раст привреда тих земаља довести и до њиховог решавања. Делимичан привредни опоравак у другој половини 2009. године, који је довео до успореног раста НПЛ показатеља и бољих перформанси светских привреда, није успео да уклони „облак неизвесности“, јер су будући економски изгледи били у великој мери под утицајем кризе еврозоне. Такође, висок износ НПЛ кредита одражава и проблем презадужености у секторима становништва и предузећа. Императив постаје смањење степена задужености (тзв. *deleveraging*) и реструктурирање дуга [Мирковић, Кнежевић, 2013].

Слика 1: Највиши достигнути нивои НПЛ кредита у периоду 2009–2011. године у земљама Централне и Источне Европе

Извор: IMF Statistics Departments (www.imf.org)

Ненаплатива потраживања се значајно разликују међу појединим земљама, али неки заједнички именовани фактори кад су у питању узроци њиховог настанка свакако постоје. Најчешћи узроци настанка ненаплативих потраживања јесу: пад бруто домаћег производа, „прегрејана“ кредитна активност уз неадекватну кредитну структуру и неефикасно управљање ризицима, пораст незапослености, пад цена некретнина и други фактори. У циљу доношења правилних закључака о узроцима пораста ненаплативих потраживања, потребно је обухватити јединствене факторе опадања економске активности, као на пример: проблеме с ликвидношћу у банкарском систему, висок удео дуга у страном валути, емисију државних обвезница и тако даље.

У макроекономској сфери посматрано, главни покретач раста ненаплативих потраживања јесте пад бруто домаћег производа. Повезаност између кредитних перформанси банака и опште привредне активности није равномерно изражена чак ни током кризног периода, иако она недвосмислено постоји. Тако су, на пример, балтичке земље током периода кризе исказивале изузетно висок ниво ненаплативих потраживања у односу на реални БДП, док је, на пример, у Немачкој пад економске активности за готово 5% у 2009. години био праћен порастом ненаплативих потраживања за мање од 1%.

У банкарским системима оних земаља које имају високо учешће одобрених кредита у иностраној валути у укупно одобреним кредитима депресијација девизног курса представља главни покретач раста ненаплативих потраживања. Пад цена акција такође може имати негативан утицај на квалитет активе банке, док су поједине емпиријске анализе указале и на постојање корелације између пораста активних каматних стопа и повећања ненаплативих потраживања у будућности. Идентификовање макроекономских варијабли које непосредно утичу на пораст ненаплативих потраживања (а посредно имају утицај на стабилност финансијског система у целини) представља битан фактор макропруденцијалне контроле са аспекта сагледавања фактора који сваки финансијски систем чине рањивим. С друге стране, у циљу очувања поверења у финансијски систем врши се редовно спровођење стрес-тестирања над кредитним портфељом, а стрес-тестови и сценарији засновани су управо на макроекономским варијаблама [Мирковић, Кнежевић, 2014].

„Не умањујући значај пада привредне активности и њен утицај на пораст НПЛ кредита, мора се истаћи и да добар део 'заслуга' за њихово креирање носе и саме банке и њихов менаџмент. Другим речима, банке су својим покушајима спасавања великих и важних клијената проузроковале пад квалитета кредитних портфеља. Репрограми и реструктурирање обавеза значајних клијената за банку су на кратак рок решили проблем, али пре свега проблем ликвидности поменутих клијената. Базични проблем услед којег су поменути клијенти и дошли у тешку ситуацију није решен: привредна активност није оживљена, а економске прилике у држави не да нису доприносиле њиховом оживљавању него су само продубиле кризу. Креиран је механизам у којем банке нису у могућности да наплате своја потраживања од клијената, а сами клијенти су суочени са кризом ликвидности и проблемима измирења обавеза према повериоцима, тако да је маневарски простор свим актерима у финансијском сектору знатно сужен. Последице таквог амбијента су далекосежне, како за саме учеснике у финансијском сектору, тако и по целокупну економску ситуацију у држави“ [Мирковић, Кнежевић, 2014].

2. Дефиниција ненаплативих потраживања

Све до увођења јединствене дефиниције за ненаплатива потраживања од стране ЕВА (European Banking Authority), примењивани су различити критеријуми за

њихово дефинисање. Најуже посматрано, дефиниција ненаплативих потраживања би се односила на кредите који не доносе приход и код којих је немогуће очекивати пуну отплату главнице и камате у будућности; кредите код којих је отплата главнице или камате у кашњењу од 90 и више дана или кредите код којих је датум доспећа протекао, а наплата није извршена у потпуности. Према дефиницији ММФ-а (IMF, 2005), коју је прихватила и Народна банка Србије, под ненаплативим потраживањима (НПЛ кредитима) подразумевају се кредити код којих:

- дужник касни у отплати главнице или камате 90 и више дана;
- камата за доцњу дужу од 90 дана је рефинансирана, капитализована, или је одложено њено плаћање;
- дужник касни мање од 90 дана, али је банка проценила да је способност дужника да отплати дуг погоршана и да је отплата дуга доведена у питање [Мирковић, Кнежевић, 2014].

Критеријуми на основу којих су поједине земље дефинисале ненаплатива потраживања различити су у односу на наведену дефиницију коју је прописао ММФ. Примера ради, у одређеним земљама под ненаплативим потраживањима се сматрају сва потраживања која су у кашњењу од 31 и више дана, или 61 и више дана. Ипак, највећи број земаља примењује границу од 90 и више дана кашњења као кључан критеријум. Број дана кашњења није једини критеријум који се примењује приликом дефинисања ненаплативих потраживања. У Румунији се, на пример, узима критеријум финансијске способности дужника и чињеница да ли је отпочео процес судског извршења. Поред тога, битно је да ли су ненаплатива потраживања исказана у бруто износу (што је међународно прихваћени стандард) или у нето износу. Зависно од начина изражавања ненаплативих потраживања, омогућава се и спровођење компаративне анализе између различитих банкарских система и доношење општих закључака о мерама за њихово решавање у циљу одржавања стабилности финансијског система. Посебан проблем представља третман тзв. вишеструких кредита који се односе на истог клијента, односно, да ли је неопходно све кредите једног дужника класификовати као ненаплатива потраживања уколико је по једном од кредита дужник у кашњењу дужем од 90 дана. Отворена су питања третмана и улоге гаранција и колатерала (средстава обезбеђења) у процесу класификације потраживања на редовни портфељ и ненаплатива потраживања [Barisitz, 2011].

Све док ЕВА у октобру 2013. године није покренула иницијативу за јединственим обухватом појма ненаплативих потраживања, процес анализе и поређења података између земаља био је знатно отежан. Пад квалитета активе банака и проблеми с портфељима банака, нарочито након глобалне економске кризе 2006. и 2007. године и кризе сувереног дуга у еврзони 2010. године, додатно су подстакли значај јединственог, хармонизованог обједињавања података о свим ненаплативим потраживањима у финансијском систему.

Претпоставка за то јесте доношење јединствене дефиниције ненаплативих потраживања, што је препознато од стране ЕВА. У свом документу који је оригинално назван *Final draft Implementing Technical Standards on supervisory reporting on forbearance and non-performing exposures*, објављеном у фебруару 2014. године, ЕВА је дефинисала ненаплатива потраживања. Под ненаплативим потраживањима се подразумевају оне изложености банке које „задовољавају један или оба критеријума, а то су:

1. материјалне изложености које су у кашњењу више од 90 дана; и
2. кад је процењено да дужник врло вероватно неће бити у могућности да измири своје кредитне обавезе у потпуности без активирања средстава обезбеђења (колатерала) по кредиту, независно од тога да ли постоји одређени износ или број дана у кашњењу код тог дужника“ [European Banking Authority, 2014].

Наведена дефиниција је званично ступила на снагу и почела је да се примењује почев од 30. септембра 2014. године. У упутству које је ЕВА донела, прави се разлика између два приступа у третирању изложености по основу ненаплативих потраживања, и то:

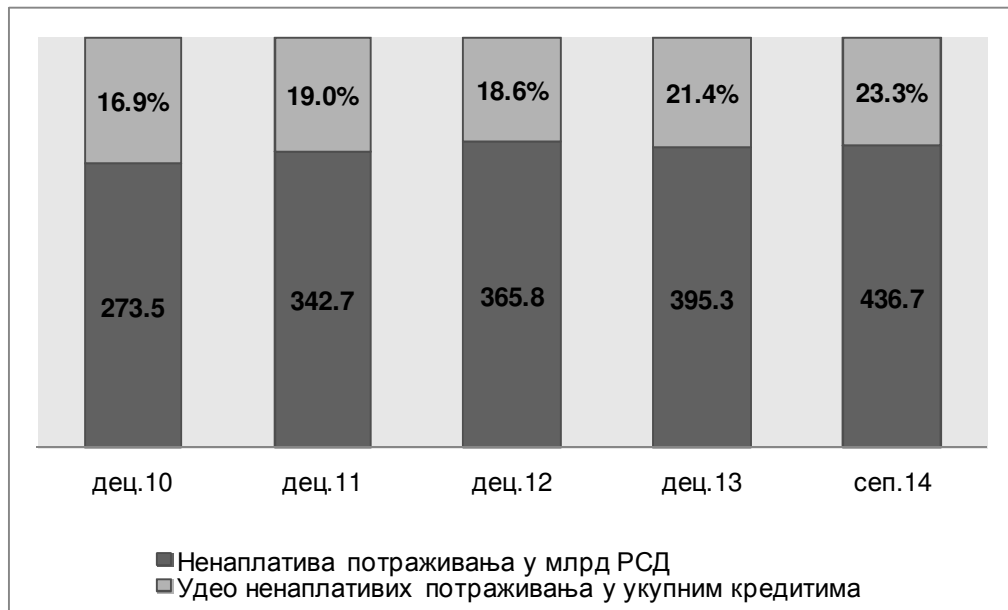
1. приступ на нивоу појединачне трансакције (енгл. *transaction approach*) – који подразумева да се само специфични кредити третирају као ненаплатива потраживања; то је приступ који се често користи за кредите у сегменту становништва (тзв. *retail* сегмент); и
2. приступ на нивоу појединачног дужника (енгл. *debtor approach*) – који подразумева да се све изложености истог дужника класификују као ненаплатива потраживања (најчешће се овај приступ примењује на остале категорије тзв. небанкарских клијената).

Додатно, уколико је изложеност у кашњењу већа од 20% укупне билансне изложености посматрано по појединачном дужнику, онда се уместо приступа на нивоу појединачне трансакције мора нужно користити приступ на нивоу појединачног дужника. Ненаплатива потраживања се могу посматрати и као рефлексија неефикасног реалног сектора привреде, односно као последица реалног сектора привреде с великим бројем предузећа у проблемима. Дакле, међузависност и повезаност реалног и финансијског сектора јасно се одсликавају кроз ненаплатива потраживања у банкарском сектору [Мирковић, 2012].

НПЛ кредити имају тенденцију повећања у дужем временском периоду, тако да су на крају трећег квартала 2014. године износили 436,7 милијарди динара, што је чинило 23,3% укупно одобрених (брuto) кредита [Народна банка Србије, 2014]. Готово сваки четврти пласман од укупно одобрених имао је третман проблематичног пласмана на крају трећег тромесечја 2014. године, што

није добар показатељ „здравља“ банкарског сектора Србије, нити индикатор квалитета кредитних портфеља банака.

Слика 2: НПЛ кредити у периоду децембар 2010. – септембар 2014. године

Извор: Народна банка Србије (www.nbs.rs)

Висок износ ненаплативих потраживања изискује повећање банчаних резервисања за потенцијалне губитке у будућности, чиме се директно умањује финансијски резултат банке и смањује расположиви износ средстава за наставак кредитне активности. Даље, смањена кредитна активност директно погађа и слаби сектор привреде (корпоративни сектор) и угрожава његово функционисање, што са своје стране утиче на пад привредне активности. У датој ситуацији банке су све мање спремне да преузимају превелики ризик и да одобравају кредите предузећима, док је производни сектор (уз недовољну капиталну базу) додатно ослабљен, што доводи до пада агрегатне тражње.

Погоршани услови пословања и пад привредне активности директно се одражавају на кориснике кредита, тј. дужнике, чија кредитна способност опада уз истовремено креирање растућег броја ненаплативих потраживања у банкарском систему. Улази се у тзв. зачарани круг, у којем као крајње негативан сценарио долази не само до слома финансијског и банкарског система већ и до могућег банкрота државе.

3. Формирање банке за преузимање ненаплативих потраживања као могуће решење

У циљу препознавања знакова раног упозорења за настанак ненаплативих потраживања, банке посебну пажњу придају успостављању ефикасног система управљања ризиком и променама интерних политика и процедура у области ризика. Тесна сарадња на линији менаџмент банке – одељење за ризике крочијална је у процесу очувања квалитета кредитног портфеља.

Банке чешће користе „пријатељски“ приступ у поступку решавања ненаплативих потраживања, с намером да обезбеде наплату потраживања на најбољи могући начин по банку, уколико је већ немогуће извршити наплату потраживања у потпуности. У појединим ситуацијама, банке се опредељују за „агресивнији“ приступ приликом наплате потраживања, али су то углавном изузеци, јер су банке свесне потенцијалног репутационог ризика који такав приступ може изазвати. Веза на релацији банка–дужник кључна је уколико посматрамо ситуацију од момента када је први пут уочено кашњење у отплати кредита. У том случају постоји могућност да се изврши реструктурирање кредита с незнатним изменама у амортизационом плану и такав кредит може и даље остати део редовног портфеља банке. У супротном, кредит ће бити класификован као ненаплативо потраживање.

Суштина код већине примењених решења за ненаплатива потраживања јесте нормализација отплате кредита од стране дужника. За кредите у сегменту становништва примењују се „меке“ методе наплате потраживања (нпр. СМС поруке, контакт преко кол-центра итд.), уз главни фокус банке на наплате заосталог дуга. Код кредита у сектору привреде, фокус банака је на реструктурирању, с главним циљем који се огледа у избегавању песимистичког сценарија за корпоративне клијенте, оличеног у стечају или ликвидацији. Поступком реструктурирања банке настоје да одрже активни текући рачун корпоративног клијента и омогуће му наставак пословања чак и ако то изискује са своје стране неке додатне мере, као што су смањење каматних стопа или продужетак периода отплате кредита [Мирковић и Кнежевић, 2013].

Оптимално решење за ненаплатива потраживања не постоји, тако да се читав проблем поставља као основна дилема између два могућа начина решавања, која се разликују у степену централизације или у примењеном методу финансирања (приватна или јавна иницијатива или партнерство). Генерално, централизовани приступ ненаплативим потраживањима подразумева активну улогу државе у процесу „чишћења“ биланса стања банака, реструктурирању кредита и пружању подршке у области фискалне политике. Предност централизованог приступа решавању ненаплативих потраживања јесте „чишћење“ биланса банке, као и пружање могућности да се банка оријентише на своје основне функције, централизовано власништво над колатералима

(средствима обезбеђења), дефинисање посебних услова за откуп ненаплативих потраживања итд. Недостатак централизованог приступа се огледа у неефикасном систему управљања или пак мање ефикасном систему управљања него у приватним предузећима, високим износима трошкова и јасно израженој изложености политичким притисцима. Од земаља у окружењу, централизовани приступ је примењен у Словенији [Мирковић, Кнежевић, 2014].

3.1. Централизовани приступ ненаплативим потраживањима: пример Словеније

Словенија је била погођена снажном рецесијом, која се манифестовала у неколико сфера, а превасходно у реалном сектору економије и банкарском сектору. Такође, висока стопа незапослености, са израженом тенденцијом даљег раста, врло оскудне извозне перформансе исказане у претходном периоду и озбиљна криза у банкарском сектору (нарочито када је реч о банкама у државном власништву) захтевали су хитну реакцију и интервенцију од стране словеначке државе с циљем очувања стабилности финансијског сектора.

У марту 2013. године, основана је ВАМС (акроним од *Bank Assets Management Company* – Компанија за управљање активом банака) као компанија у државном власништву са основним циљем спровођења реструктурирања банака које су од системског значаја за стабилност словеначког банкарског система и које су истовремено суочене са озбиљним проблемима ликвидности и солвентности. Након формирања ВАМС, држава је спровела докапитализацију две велике словеначке државне банке: Нове Љубљанске банке и Нове Кредитне банке Марибор, при чему је значајан део ненаплативих потраживања две поменуте банке пренет на ВАМС. На тај начин је реализован процес „чишћења“ биланса словеначких државних банака и истовремено су остварена најмање још два циља у процесу одржавања стабилности словеначког финансијског система.

Прво, саме банке су се ослободиле великог баласта у свом билансу стања, уз обезбеђивање довољног износа капитала и ликвидности потребних за испуњавање захтева према Базелским стандардима у наступајућем периоду. Друго, без докапитализације две велике државне банке не би се створиле претпоставке за наставак кредитне активности банака и обнову привредног раста у Словенији, јер је управо формирање ВАМС утицало на пораст кредибилитета словеначког банкарског система у међународним оквирима. Међународна тржишта су на ову врло повољну вест реаговала смањивањем каматних стопа по којима се Словенија може задуживати на тржишту. ВАМС је преузела управљање над укупно 425 ненаплативих потраживања од Нове Љубљанске банке и Нове Кредитне банке Марибор, укупне номиналне вредности 3,5 милијарди евра. ВАМС је емитовала државне обвезнице у вредности од 1,012 милијарди евра како би платила за преузимање ових ненаплативих потраживања [www.dutb.eu/en/].

Улога ВАМС са аспекта ефикасности словеначког банкарског система је врло битна, јер даје могућност банкама да се фокусирају на обављање редовних банкарских операција, док су ненаплатива потраживања пренета у надлежност специјализованих институција, односно саме ВАМС. Штавише, након што су словеначке банке продале своја ненаплатива потраживања ВАМС и очистиле свој портфељ, повећава се могућност побољшања кредитног рејтинга свих словеначких банака и на тај начин повољнији приступ међународним тржиштима. ВАМС је формирана с мандатом од пет година, при чему је остављена могућност да настави да функционише и након тог петогодишњег периода. Докапитализација ВАМС током њеног петогодишњег мандата је неопходна, по могућству повећањем учешћа приватних инвеститора.

Након чишћења биланса две велике словеначке банке, наредни корак би требало да буду приватизација и јачање стабилности банкарског сектора у целини. Наравно, цео процес приватизације је додатно отежан претходним негативним искуствима с приватизацијом поменутих банака. Креиран је план којим се предвиђа смањење удела државе у Новој Љубљанској банци и Новој Кредитној банци Марибор, док се, с друге стране, задржавање контролног пакета акција државе у два банкама може јасно довести у везу с присутним политичким притисцима и интересима [OECD, 2013].

У Словенији је за обухват ненаплативих потраживања примењен приступ на нивоу појединачног дужника (*debtor approach*). На основу прописаног приступа, „ненаплатива потраживања се односе на класификована потраживања, укључујући и билансна потраживања мерена по амортизованом трошку и високоризична ванбилансна потраживања код којих је дужник у кашњењу дужем од 90 дана у отплати својих материјално значајних обавеза. Уколико дужник има већи број кредита у коришћењу у одређеној банци, онда се сва потраживања за датог дужника укључују у калкулацију индикатора, чак и у случају да су само одређена (дакле, не истовремено сва потраживања) потраживања у кашњењу“ [Bank of Slovenia, 2014].

Ненаплатива потраживања су достигла 7,8 милијарди евра у новембру 2013. године, што је 17,3% укупно одобрених кредита. Пренос ненаплативих потраживања Нове Љубљанске банке и Нове Кредитне банке Марибор на ВАМС свакако ће имати позитиван утицај и смањити учешће ненаплативих потраживања у банкарском систему, за отприлике 5% према првим и грубим прогнозама [Bank of Slovenia, 2014]. На крају 2013. године ненаплатива потраживања у Словенији су на нивоу од 14,4% укупних кредита, потврђујући тренд стабилности у релативном изразу, ако се има у виду да је на почетку 2012. године удео ненаплативих потраживања био 14,5%.

У октобру 2014. године, ненаплатива потраживања су на нивоу од 13,2%, уз очекивање да ће процентуално учешће ненаплативих потраживања до краја 2014. године бити умањено за додатних 0,8 процентних поена услед трансфера

ненаплативих потраживања Банке Цеље на ВАМС [Bank of Slovenia, 2015]. Класификована потраживања су смањена као последица преноса ненаплативих потраживања на ВАМС – најпре је пренето 3,3 милијарде евра у децембру 2013. године, а потом и 1,1 милијарда евра у октобру 2014. године. Укупно класификована потраживања су у октобру 2014. била на најнижем нивоу још од 2007. године и износила су 38,9 милијарди евра.

Закључак

Ненаплатива потраживања у банкарском сектору представљају озбиљну претњу по стабилност целокупног финансијског система, те захтевају ургентно решавање на што ефикаснији начин. За разлику од развијених земаља, које имају више искуства у третману ненаплативих потраживања, земље у развоју су у ситуацији да користе искуства других земаља, уз додатну специфичност оличену у томе да ове земље треба да апсорбују знатно виши износ ризика у одсуству ефикасног тржишта. Последично, банке треба да располажу адекватним капиталом за покриће преузетог ризика, као и одговарајућим вештинама управљања и процене свих врста ризика с којима се банка суочава. За земље попут Србије, искуства других земаља у третману и решавању ненаплативих потраживања су од круцијалног значаја, јер могу бити врло корисна, наравно, уз уважавање свих специфичности српске привреде и банкарског система у односу на „моделирани“ систем.

Модел решавња ненаплативих потраживања су различити, а у раду је изнет централизован приступ, који подразумева активну улогу државе. Примером Словеније и оријентацијом на централизован приступ решавању питања ненаплативих потраживања, превасходно код државних банака које су доспеле у проблеме, износи се једно од могућих решења и за српски банкарски систем. Наиме, у последњих неколико година, укупно четири банке у Србији су угашене, од чега су три банке биле у државном власништву (Агробанка, Развојна банка Војводине и Привредна банка Београд), док је Универзал банка била једина приватна банка која је изгубила лиценцу за пословање.

У настојању да се стабилност банкарског система очува, неопходно је одредити се за концепт решавања ненаплативих потраживања, како проблем с банкама у државном власништву не би даље ескалирао. То са своје стране може водити и морал-хазарду, јер су у случају Србије колапс доживеле управо банке у којима је држава или већински акционар или највећи појединачни акционар, а цех лошег руковођења тим банкама сноси и успешне банке, као и порески обвезници, тј. грађани Србије. Стабилност финансијског система након одузимања дозволе за рад у четири српске банке сачувана је и захваљујући чињеници да су обавезе према депонентима биле обезбеђене шемом за осигурање депозита и пренете на друге банке. Пример Словеније и централизованог приступа решавању ненаплативих потраживања, уз детаљну анализу трошкова и

користи одређивања за такав приступ, може створити претпоставке за ефикаснији и функционалнији банкарски сектор Србије.

Референце

Bank of Slovenia, *Stability of the Slovenian Banking System*, January 2014; преузето 28. 3. 2015. са сајта: www.bsi.si/en/publications.asp?MapaId=1357

Bank of Slovenia, *Stability of the Slovenian Banking System*, January 2015; преузето 28. 3. 2015. са сајта: www.bsi.si/en/publications.asp?MapaId=1357

Barisitz, S., „Nonperforming Loans in CESEE – What Do They Comprise?“, *Focus on European Economic Integration*, Q4/11, Österreichische Nationalbank, Vienna, 2011; преузето 28. 3. 2015. са сајта: www.oenb.at/de/img/feei_2011_q4_studies_1_tcm14-241680.pdf

European Banking Authority, *EBA Final draft Implementing Technical Standards on Supervisory reporting on forbearance and non-performing exposures*, 20. 2. 2014; преузето 28. 3. 2015. са сајта: www.eba.europa.eu/documents/10180/449824/EBA-ITS-2013-03+Final+draft+ITS+on+Forbearance+and+Non-performing+exposures.pdf

Hawkins, J., Turner, P., *Bank restructuring in practice: an overview*, 1999; преузето 28. 3. 2015. са сајта: <https://www.bis.org/publ/plcy06a.pdf>

IMF, *The treatment of Nonperforming Loans*, 2005; преузето 28. 3. 2015. са сајта: www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2005/05-29.pdf

Мирковић, В., „Банкарски сектор Србије: остварене перформансе и изазови у будућности“, *Економски видици*, 17(4), 2012, 643–662.

Мирковић, В., Кнежевић, М., „Пораст проблематичних кредита као препрека одрживом развоју банкарског система“, зборник радова, XVIII интернационална конференција СМ 201, Економски факултет, Суботица, 2013, 404–413.

Мирковић, В., Кнежевић, М., „Решавање проблема ненаплативих потраживања као есенцијални фактор стабилности банкарског система“, *FBIM Transactions*, 2(2), 2014, 224–234.

Народна банка Србије, *Банкарски сектор у Србији: Извештај за треће тромесечје 2014. године*; преузето 28. 3. 2015. са сајта: www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/55/55_4/kvartalni_izvestaj_III_14.pdf

OECD, *OECD Economic Survey Slovenia – Overview April 2013*; преузето 28. 3. 2015. са сајта: www.oecd.org/eco/surveys/Overview_Slovenia.pdf

www.dutb.eu/en/; преузето 28. 3. 2015.

www.nbs.rs/internet/cirilica/80/index.html; преузето 28. 3. 2015.

Summary

Central topic of the paper is bad bank formation as a necessity for non-performing loans issue resolution inherent for Serbian banking industry. Long-lasting non-existence of unique definition for non-performing loans was additional problem in the process of making adequate conclusions regarding severity of this problem and benchmarking with achieved levels among different economies. Since September 2014, European Banking Authority (EBA) has introduced a definition on non-performing loans, making improvement in this very sensitive and important segment of banking industry. Nevertheless, existence of unique definition is not enough; furthermore, dealing with non-performing exposure in banks as a precondition for maintaining stability and credibility in banking system as whole is of vital importance. As optimal solution does not exist, the crucial dilemma is between centralized and decentralized approach for non-performing loans resolution. Centralized approach implemented in ex-Yugoslavian republic Slovenia is presented in this paper, which could give some guidelines for Serbian banking system. Domestic state-owned banks mostly collapsed in Serbia in the previous period, so from that point of view similarity with Slovenian banking system is obvious and some lessons and conclusion could be very useful. Certainly, it should be pinpointed that moral hazard was a main driver in the process of collapse of Serbian state-owned banks, while the bailout scheme introduced by the state transferred the burden of banks' bad management to tax payers. So in addition to chosen method for non-performing loans resolution, actions which prevent moral hazard worsening should be taken.